

Sara Van Meerbergen: *Nederländska bilderböcker blir svenska: en multimodal översättningsanalys*. Acta Universitatis Stockholmiensis 2010 (Svenska barnboksinstitutets skriftserie nr 109). Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 54. 280 s. ISBN: 978-91-86071-49-3

Sara Van Meerbergens avhandling behandlar två sammankopplade frågeställningar: för det första om samtryck har påverkat översättningen av flamländska och nederländska bilderböcker till svenska (1996–2005) och för det andra hur några av den kände författaren Dick Brunas bilderböcker (böcker om Miffy) översatts till svenska.

Meerbergens främsta förtjänst är att hon visar hur man kan använda vetenskapligt erkända metoder för att, med framgång, studera bilderböcker ur olika perspektiv. Som redskap för undersökningen av barnböcker inom ramen för både SFL (Systemic Functional Linguistics) och DTS (Descriptive Translation Studies) använder hon "multimodal textanalys". Två av hennes viktiga slutsatser är att bilderboksmarknadens påverkan på översättningsprocessen är mycket stor och att översättningarna som hon har studerat tenderar att styras av översättningsnormer som råder i Sverige, snarare än de som rådde i den ursprungliga kulturen.

Meerbergen utgår från den deskriptiva översättningsvetenskapen (DTS) och koncentrerar sig på översättningen vid en speciell tidpunkt och i en viss sociokulturell kontext. Hon presenterar en lista över samtliga flamländska och nederländska barnböcker som översatts till svenska 1996–2005, sammanlagt 152 stycken, där presenteras uppgifter om urvalet, förlag, översättare osv. Meerbergen ägnar en del av sitt arbete åt den i Sverige relativt okände grafikern och författaren Dick Bruna. Hans skapelse den lilla kaninen Miffy däremot känner de flesta till. Miffy är även en riktigt stor internationell kändis. Särskilt de senaste åren har merchandisingen kring Miffy exploderat och ingen kan ha undgått kaninen, vare sig som bokfigur eller leksak, eller som motiv på olika föremål. Enkla former och få färger karakteriserar böckerna, men hela layouten är egentligen noggrant genomtänkt. Meerbergen har valt att studera tre böcker av Dick Bruna närmare; *Miffy* (1998), *Miffy i snön* (1998), och *Miffys födelsedag* (2004). De två sistnämnda är reviderade utgåvor av tidigare översättningar. Det är viktigt att precisera redan här att översättningarna studeras multimodalt, det vill säga att både sociosemiotisk bildanalys och systemisk-funktionell lingvistik (SFL) utnyttjas: hur

används "skrift och bild i käll- och måltext för att ge en viss föreställning av världen och för att skapa en viss form av social interaktion mellan olika människor"? (s.17)

Översättningarna, som Meerbergen studerat, analyseras som sagt inom ramen för DTS, det vill säga, man utgår ifrån att översättningen som process och översättningen som resultat, styrs av normer (både källtexten och måltexten är styrda av normer eftersom de tillhör en sociokulturell kontext). Preliminära översättningsnormer vad gäller flamländska och nederländska bilderböcker på svenska 1996–2005 visar en acceptansinriktad tendens att texten ska passa in i den svenska målkulturen. En stor del av de översatta böckerna är klassiker (som Dick Bruna), serier, verk av etablerade författare, och böcker med lättillgängliga bilder. Dessutom översätts de flesta böckerna av måltextskribenter, det vill säga att det är sällan "riktiga" översättare som har översatt böckerna från originalspråket.

När man har kommit till denna punkt i avhandlingen slås man av, om man inte är bekant med barnboksmarknaden, hur stor roll de ekonomiska faktorerna spelar när barnböcker översätts till svenska. Ovan nämnda acceptansinriktade tendens bekräftar dessutom detta eftersom "säkra val" på den svenska marknaden förväntas ge högre ekonomiska vinster. Om man enbart tittar på Dick Brunas produktion ser man att förläggaren valt ut och valt bort böckerna utifrån en acceptansinriktad strategi både på 1960-talet och 1990-talet. Även om sociokulturella normer ändras mer eller mindre kontinuerligt under tid, och om bokförläggare fattar personliga beslut som inte kan förklaras sociokulturellt eller ekonomiskt, ser man när man studerar Dick Bruna i svensk utgivning att de böcker vars bilder bedömdes som "osvenska" valdes bort – en påverkan av ekonomiska faktorer. Dessutom ingick förlagen i samproduktion både då och nu, och deras val av böcker påverkades också av möjligheten till samtryck.

I de tre utvalda böcker som Meerbergen studerar närmare ägnar hon sig åt matrisnormerna, språkformsnormerna, visuella drag och sociala betydelser i Brunas bilder, allt för att genomföra den multimodala översättningsanalysen som omnämndes tidigare. Matrisnormerna förklarar hur "källtextens helhetliga struktur överförs till måltexten" (s.56). Mycket har i det fallet bevarats efter översättningen och det beror delvis på samtryck, och delvis på Brunas förlag (Mercis) som haft vissa restriktioner vad gäller versstrukturen, placeringen på sidan etc. Den multimodala översättningsanalysen visar däremot att Miffy blivit "svensk" i den bemärkelsen att hon är ett mindre "artigt och väluppfostrat barn" (s.206) och mer fritt d.v.s. mer "barn" enligt föreställningarna i Sverige. Ett exempel är

att i källtexten tackar Miffy artigt sina föräldrar som gratulerar när hon fyller år och hon tackar även för en bra dag. I måltexten däremot tackar hon inte alls. Vi får dock inte glömma att det finns stora kulturella skillnader mellan Nederländerna för fyrtio till femtio år sedan och Sverige för tio, tjugo eller femtio år sedan.

Interaktionen mellan texten och läsaren är delvis ändrad i de svenska versionerna eftersom olika medel används i den skrivna texten. Ett exempel som förekommer relativt ofta är uppmaningar till läsaren som "åh, titta genom fönstret" "oh titta, där satt en liten fågel" (*Miffy i snön*). I just detta fall används inga liknande uppmaningar i måltexten. Lite mer adekvansinriktade (med andra ord närmare källtexten och kulturen den tillhör) är översättningstrategierna vad gäller det "referentiella pedagogiska samspelet mellan skrift och bild" (s.215). Ett intressant exempel från *Miffy* visar att den skrivna texten i käll- och måltexten inte refererar på samma sätt till bilden av Herr Kanin (s.162). Källtexten är deskriptiv och skriven med enkla ord (trädgården, blommor) medan måltexten hänvisar till flera aktioner som inte syns på bilden och är skriven med för barnen svårare ord ("...herr Kanin som klivit upp hur sängen. Han rensar, sår [...] den vackra blomsterängen").

Meerbergens arbete lyfter upp en aktuell och central problematik som översättningen av barnböcker utgör och bryter ny mark för relativt nya forskningsområden: översättningsstudier och bilderboksanalys.

Charlotte Lindgren
FD, lektor i franska vid Högskolan Dalarna